

Maatschappelijk verantwoord ondernemen
loont

Inleiding en samenvatting

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) is een wezenlijk deel van ondernemerschap. MVO loont, voor bedrijven en voor de samenleving. Maatschappelijk verantwoorde ondernemers staan actief in de samenleving en de samenleving wil graag met het bedrijfsleven werken aan duurzame ontwikkeling.

Het is aan bedrijven om een afweging te maken van kansen, dilemma's en uitdagingen op het gebied van '*people, planet and profit*'. Nationaal vormt wetgeving de basis en gaat MVO om wat bedrijven meer doen, dan waar zij wettelijk toe verplicht zijn. Internationaal vormt het invulling geven aan internationale normen voor onder andere mensenrechten, arbeidsomstandigheden en milieu, zoals die zijn neergelegd in de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen de basis.

MVO doen bedrijven niet alleen: zij doen er goed aan om *shareholders* en *stakeholders* op een transparante manier bij hun afwegingen te betrekken.

Het kabinet blijft, met aandacht voor administratieve lasten, in het bijzonder voor het MKB, onverminderd het belang van de invulling van de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid onder de aandacht van het Nederlandse bedrijfsleven brengen. Hetzelfde geldt voor de samenwerking met het maatschappelijk middenveld en andere relevante *stakeholders*. De nadruk ligt daarbij op het voorkomen van maatschappelijke risico's in wereldwijde productieketens. Het kabinet zal de gebundelde kracht van bedrijven en NGO's ondersteunen daar waar actie en inzet vereist is die de invloed van bedrijven en NGO's overstijgt.

MVO draagt bij aan een snellere verduurzaming van de samenleving en levert een belangrijke bijdrage aan de duurzaamheidsdoelstellingen (sociaal en milieu) van het Kabinet op tal van terreinen.

Waarom maatschappelijk verantwoord ondernemen?

Volgens de Sociaal-Economische Raad (SER) bestaat maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) uit twee elementen:

1. het bewust richten van de ondernemingsactiviteiten op waardecreatie in drie dimensies – *people, planet, profit* - en daarmee op de bijdrage aan de maatschappelijke welvaart op langere termijn;
2. een relatie met de verschillende belanghebbenden onderhouden op basis van doorzichtigheid en dialoog, waarbij antwoord wordt gegeven op gerechtvaardigde vragen uit de maatschappij.¹

MVO is een *business case*: wanneer niet vanuit een bedrijfseconomisch perspectief, dan wel vanuit een maatschappelijk perspectief. Bijvoorbeeld door het besparen van grondstoffen en energie, en het daarmee verminderen van kosten. Voor de samenleving is grondstof- en energiebesparing een belangrijke aanzet tot 'groene' economische groei. Bedrijven die maatschappelijk verantwoord ondernemen zijn zich bovendien meer bewust van maatschappelijke uitdagingen, handelen toekomstgericht en innovatief, hebben draagvlak van hun stakeholders (trouwe klanten, gemotiveerde werknemers, goede contacten met investeerders, burgers en maatschappelijke organisaties) en hebben op de langere termijn dus een betere concurrentiepositie. Dit is goed voor de kwaliteit en de groei van ondernemerschap. Andersom versterkt MVO het vertrouwen van de samenleving in het bedrijfsleven: maatschappelijk draagvlak. Het vertrouwen van de samenleving in ondernemingen is essentieel voor het ondernemingsklimaat.

¹ SER, De winst van waarden, 2000.

Een grote groep Nederlandse bedrijven werkt vanuit dit perspectief. VNO-NCW heeft MVO als uitgangspunt van ondernemerschap omarmd in haar visie op duurzaam ondernemen.² MVO Nederland heeft inmiddels circa 2500 bedrijven die partner zijn, waaronder circa 70 brancheorganisaties. Nederlandse bedrijven scoren hoog op de *Dow Jones Sustainability Index* en het Nederlands bedrijfsleven doet het goed in internationale vergelijkingen van transparantie.^{3,4} De acht Nederlandse bedrijven die zich hebben verenigd in de *Dutch Sustainable Growth Coalition* zijn de uitdaging uit eigen beweging aangegaan en hebben duurzaam ondernemen in hun *core business* verwerkt. Dit vanuit een visie dat duurzame bedrijfsmodellen noodzakelijk zijn om te kunnen groeien in de toekomst. Zo bevordert Friesland Campina de ontwikkeling van de zuivelindustrie via 40.000 kleine boeren in Nigeria, Vietnam, Thailand, Indonesië en Maleisië. Unilever heeft vorig jaar het *Sustainable Living Plan* gepresenteerd, waarin het streeft naar absolute reducties in de totale milieu-impact van zijn producten.

Steeds meer bedrijven zijn zich bewust van het belang van MVO. Mede door het beleid dat is gevoerd op basis van de Kabinetsvisie MVO 2008-2011, is MVO in Nederland in de afgelopen jaren als begrip bekender en als praktijk vaker toegepast in het Nederlandse bedrijfsleven. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het groeiend aantal partners van MVO Nederland en de opkomst van initiatieven als de Groene Zaak en de hierboven genoemde *Dutch Sustainable Growth Coalition*. De sociale partners in de SER werken sinds 2008 binnen hun Internationaal MVO initiatief aan het uitdragen en verduidelijken van wat onder Internationaal MVO en ketenverantwoordelijkheid wordt verstaan.

Ook internationaal is de aandacht voor het onderwerp enorm gegroeid, getuige de Mededeling over MVO van de Europese Commissie uit 2011 en de actualisatie van de OESO Richtlijnen die sinds 2011 geheel in lijn zijn met de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights*, opgesteld door Professor John Ruggie. Bijlage 1 bevat een nadere uiteenzetting over het kader van (internationaal) MVO.

MVO is een kans en een verantwoordelijkheid. Nederlandse internationaal opererende bedrijven dienen zich bewust te zijn van hun potentiële positieve en negatieve effecten in de wereld, rechtstreeks en via hun keten van toeleveranciers en afnemers. Bedrijven hebben hierbij een verantwoordelijkheid om risico's in kaart te brengen, alert te zijn op signalen van stakeholders en de invloed die zij hebben om de situatie te verbeteren aan te wenden.

De recente ontwikkelingen in Bangladesh zijn hiervan een voorbeeld. Deze laten zien hoe paradoxaal het succes van globalisering is. De textielsector is voor Bangladesh van ongekend belang voor het creëren van werkgelegenheid en welvaartsgroei. In Bangladesh zijn de lonen laag: rond de 37 dollar per maand. Dus is het land aantrekkelijk voor inkopers en modemerken op zoek naar lage productiekosten. Na China is Bangladesh de grootste exporteur van kleding naar Europa en de Verenigde Staten. Dat is goed voor de economie, maar lang niet iedereen profiteert daarvan. Bijvoorbeeld omdat de arbeidsomstandigheden in de textielindustrie vaak slecht zijn. Daardoor vormt deze sector een onaanvaardbare bedreiging voor het leven van kwetsbare individuen. Het is pijnlijk duidelijk geworden dat groei zonder aandacht voor de veiligheid en het welzijn van individuen tot onacceptabele risico's leidt.

Consumenten zijn zich er vaak niet van bewust hoe een T-shirt of een spijkerbroek wordt gemaakt. Omdat kennis ontbreekt of omdat informatie niet beschikbaar is. Met hun koopgedrag houden zij de slechte arbeidsomstandigheden in Bangladesh onbewust in stand.

² VNO-NCW en MKB Nederland (2012). Onze gemeenschappelijke toekomst: Integrale visie op duurzame ontwikkeling en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

³ KPMG: International Corporate Responsibility Reporting Survey 2011.

⁴ Transparency International: Bribe Payers Index Report 2011.

Een nadere analyse toont de grote complexiteit van problemen in toeleveringsketens. De verantwoordelijkheid voor het beschermen van mens en milieu ligt in de eerste plaats bij lokale overheden. Bedrijven die willen investeren in goede arbeidsomstandigheden krijgen in het buitenland soms te maken met een slecht functionerende lokale overheid. Wetgeving laat te wensen over, handhaving is er niet of nauwelijks. Dit vertaalt zich in goedkeurende inspectierapporten waarop afnemers willen kunnen vertrouwen. Dat vertrouwen wordt vaak beschaamd. Is het niet een inspecteur die onvoldoende is toegerust om zijn werk goed te doen, dan is het wel een fabriekseigenaar die het niet zo nauw neemt met de regels. Of een modebedrijf dat de consequenties van zijn gesprekken met de toeleverancier over arbeidsomstandigheden niet meeneemt in de onderhandelingen over de kostprijs van de kleding.

Het falen van relevante partijen in Bangladesh brengt het risico met zich mee dat de wereld de Bengaalse textielsector de rug zal toekeren. Dat zou slecht zijn voor de ontwikkeling en de werkgelegenheid van het land. De Nederlandse inzet is gericht op het ondersteunen van de Bengaalse regering, bedrijven en de maatschappelijke organisaties bij de verbetering van arbeidsomstandigheden in de textielsector. Het Kabinet spreekt bedrijven daarbij aan op hun verantwoordelijkheid om invulling te geven aan de OESO Richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Het gaat dan om het zoveel mogelijk opsporen, voorkomen en verminderen van slechte arbeidsomstandigheden, kinderarbeid, milieuschade, corruptie en mensenrechtenschendingen in hun productieketens: het zogenoemde *due diligence*-principe. De Nederlandse textielsector heeft de OESO Richtlijnen als uitgangspunt genomen voor zijn MVO-actieplan. Met de sector wordt bekeken waar de Nederlandse overheid steun kan verlenen aan de uitvoering daarvan op het gebied van ketenverantwoordelijkheid in Bangladesh, maar ook elders op de wereld.

De aanpak die wordt gekozen voor de problematiek in de textielsector in Bangladesh is een voorbeeld voor de aanpak van andere misstanden in wereldwijde productieketens. De casus laat zien dat mondialisering voor ondernemers nieuwe verantwoordelijkheden met zich meebrengt. Aan de basis van verbetering ligt steevast resultaatgerichte samenwerking tussen bedrijven, NGO's en overheden, hier en in de productielanden. Het is deze samenwerking die bedrijven in staat stelt om in lijn met de SER-definitie invulling te geven aan hun ambitie om een wezenlijke bijdrage aan de samenleving te leveren.

Rol van de overheid

Het nationale MVO-beleid richt op de bijdrage die bedrijven kunnen leveren aan duurzame ontwikkeling in aanvulling op waar zij wettelijk toe verplicht zijn. Het internationale MVO-beleid is gericht op het gedrag van Nederlandse ondernemingen die opereren in landen waar de lokale wetgeving of de handhaving daarvan vaak gebrekkig is. Dit dilemma wordt aangeduid als de zogenoemde *global governance gap* (zie bijlage 2). De minister van Economische Zaken (EZ) is verantwoordelijk voor het nationale MVO-beleid en de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) voor het internationale MVO-beleid.

Binnen onze grenzen kan de overheid bedrijven aan de Nederlandse wet houden. Over de grens betreft het het gedrag van dochterondernemingen of de invulling van ketenverantwoordelijkheid. De Nederlandse overheid heeft hier geen rechtstreekse bevoegdheden, en dus zet het Kabinet in op het versterken van internationale afspraken tussen overheden in bijvoorbeeld de Europese Unie (EU), de *World Trade Organisation* (WTO), de *International Labour Organisation* (ILO), de Verenigde Naties (VN) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Binnen Europa kunnen regels en handhaving via Brussel aan de orde worden gesteld. Om die reden zal het Kabinet bij de Europese Commissie blijven bepleiten dat zij de opvolging door de lidstaten van de aanbevelingen in de Mededeling over MVO nadrukkelijk blijft monitoren en stimuleren. Binnen de OESO kunnen de westerse landen goede afspraken maken over het gelijke speelveld. Hiervoor en ook voor het vergroten van het internationale gezag van de OESO Richtlijnen heeft het Kabinet de OESO de komende vier jaren een speciaal vertegenwoordiger voor de OESO Richtlijnen ter beschikking gesteld in de rol van voorzitter van de OESO Werkgroep over MVO.

Buiten Europa en de OESO wordt het moeilijker voor de Nederlandse overheid om invloed uit te oefenen op Nederlandse bedrijven die (via hun keten) betrokken zijn bij onverantwoord handelen.

In de nota over Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking⁵ is aangegeven dat internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) een voorwaarde is voor duurzame en inclusieve groei. Bedrijven hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid. En we spreken bedrijven daar ook op aan. Om schendingen in hun productieketen op het gebied van arbeidsomstandigheden, kinderarbeid, milieu, corruptie en mensenrechten zoveel mogelijk te voorkomen verwacht de overheid dat zij handelen volgens de OESO Richtlijnen.

Om tot verbeteringen in ketens te komen is het maatschappelijk middenveld een onmisbare partner. NGO's en vakbonden zijn oog en oor — en vaak ook helpende hand — voor bedrijven en overheden die maatschappelijk verantwoord willen ondernemen. Eenzelfde rol spelen zij voor internationale organisaties die zich met de oplossing van wereldwijde maatschappelijke problemen bezig houden. Tegelijk moeten zij kritisch zijn op partijen die hun verantwoordelijkheid niet nemen en aandacht vragen voor misstanden.

Taken van de overheid zijn:

- Er voor zorgen dat de kaders voor MVO zo helder mogelijk zijn en dat bedrijven daarover worden voorgelicht;
- Het bevorderen van een gelijk speelveld voor Nederlandse ondernemers;
- Het aanspreken van andere overheden op hun verantwoordelijkheden, onder meer door middel van economische diplomatie;
- Het bevorderen van transparantie en stakeholderdialog;
- Het geven van het goede voorbeeld, zoals via het duurzaam inkopen beleid. Nagegaan wordt in hoeverre (internationaal) MVO een nadrukkelijker rol kan spelen als criterium bij het Rijksinkoopbeleid. De Kamer wordt daarover begin 2014 geïnformeerd door de minister van Infrastructuur en Milieu.

We bereiken het meest als partijen met verschillende belangen en doelgroepen een gezamenlijke agenda hebben en met elkaar samenwerken. Waar de overheid toegevoegde waarde heeft, wil het kabinet partijen en belangen bijeen brengen. Het kabinet ziet deze toegevoegde waarde op vier terreinen: Sector Risico Analyse, voorlichting, transparantie en toezicht.

1. Sector Risico Analyse

Zoals is aangegeven, zijn er veel Nederlandse bedrijven en sectoren die in het buitenland MVO als uitgangspunt nemen. Het werk van professor Ruggie, zoals neergelegd in de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights*, heeft duidelijk gemaakt dat het onderzoek naar effecten in de keten en het verkleinen van risico's daar onderdeel van dient uit te maken. Daarmee kan worden voorkomen dat maatregelen pas worden genomen bij geconstateerde misstanden en incidenten, wat vaak ook gepaard gaat met hoge kosten. Preventie verdient zich terug, maar in menig sector zijn de individuele bedrijven zich daar nog niet van bewust, of kunnen door hun schaalgrootte de risico's of de mogelijkheden om daar wat aan te doen, niet overzien.

Het Kabinet heeft daarom het initiatief genomen tot een risico analyse onder Nederlandse sectoren. De overheid wil langs deze weg agenderend zijn voor MVO-kwesties die in de ketens van bedrijven urgent aandacht verdienen en daarmee aansporen tot een pro-actieve benadering van risico's. Ruggie beveelt bedrijven aan om 'due diligence' te doen op hun ketens en processen; Nederland doet 'due diligence' op de sectoren van zijn bedrijfsleven.

⁵ Wat de wereld verdient. Een nieuwe agenda voor hulp, handel en investeringen, TK 33 625, nr. 1, april 2013, p. 33.

Het doel van deze 'Sector Risico Analyse' is die sectoren te identificeren waarin de productie-gerelateerde maatschappelijke risico's hoog zijn en het bedrijfsbeleid ten aanzien van die risico's prioritair versterking behoeft. De 'Sector Risico Analyse' zal het opereren van Nederlandse sectoren zowel binnen als buiten de landsgrenzen meenemen. De thema's van de OESO Richtlijnen dienen als uitgangspunt voor deze analyse van risico's.

Het Kabinet gaat op basis van deze analyse met de geïdentificeerde sectoren in gesprek om te bezien hoe de situatie verbeterd kan worden: de inzet is gericht op structurele oplossingen. Het uitgangspunt is dat bedrijven, NGO's en andere relevante stakeholders hun krachten bundelen. De Nederlandse overheid kan daarvoor een platform bieden. Het Kabinet zal de gebundelde kracht en inzet van bedrijven en NGO's ondersteunen daar waar actie en inzet vereist is die de invloed van bedrijven en NGO's overstijgt. Daarbij kan ook gedacht worden aan het betrekken van andere overheden bij de oplossing.

De ministeries van Buitenlandse Zaken en Economische Zaken dragen zorg voor een zorgvuldige uitvoering van deze analyse. Het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en andere departementen worden gedurende de verschillende fasen van de sector risico analyse nauw betrokken. Daarnaast zal er een beroep gedaan worden op de specifieke kennis die aanwezig is bij organisaties als de Sociaal-Economische Raad (SER), MVO Nederland, het IDH en Agentschap NL.

De analyse moet in het voorjaar van 2014 zijn afgerond. Dan zal het Kabinet presenteren met welke prioritaire sectoren het in gesprek wil over een MVO-convenant. In dergelijke convenanten verplichten de bedrijven zich vrijwillig tot bepaalde resultaten of inspanningen. De overheid verbindt zich tot het bieden van vormen van ondersteuning die de bedrijven daarbij helpen. Bijvoorbeeld economische diplomatie, het aanpakken van belemmerende regelgeving of het faciliteren van multi-stakeholder overleg. De inhoud van de convenanten zal afhankelijk zijn van de bevindingen van de analyse en de mogelijkheden die betrokken partijen identificeren om verbeterstappen te zetten. Vooruitlopend op de selectie van sectoren wordt met deze aanpak in ieder geval begonnen bij de textielsector. De uitkomsten van de steenkooldialoog die deze zomer wordt afgerond, kunnen aanleiding zijn om ook met de energiebedrijven te gaan spreken over een MVO-convenant.

Uw Kamer wordt begin 2014 over de voortgang van de 'Sector Risico Analyse' geïnformeerd.

2. Voorlichting

Uit onderzoek van MVO Nederland⁶ blijkt dat bijna alle Nederlandse bedrijven het begrip MVO kennen. Ook in de praktijk lijkt het de goede kant op te gaan: 84% van het MKB geeft aan 'iets aan MVO te doen'. Bij grotere bedrijven ligt dit percentage waarschijnlijk nog hoger. Wanneer ondernemers de grens overgaan, blijkt het voor velen toch lastig om grip te krijgen op de toeleverings- en afzetketens. Het percentage ondernemers dat MVO ook internationaal concrete invulling weet te geven, is een stuk lager.

Daarom is voorlichting over MVO van groot belang. Dit gaat zowel over de nut en de noodzaak om maatschappelijk verantwoord te ondernemen, als om de manier waarop. Bedrijven hebben behoefte aan hulpmiddelen om MVO in de praktijk te brengen. Voor een MKB-ondernemer is het soms niet gemakkelijk om zijn weg te vinden in de richtlijnen, sectorcodes en overige relevante informatie van NGO's en andere experts. Om daarbij te helpen maakte MVO Nederland in opdracht van het Nationaal Contact Punt (NCP) de MVO navigator, een website waarop al deze informatiebronnen worden gerelateerd aan de OESO Richtlijnen.

⁶ IMVO-thermometer, MVO Nederland, juni 2013

MVO Nederland vervult met haar kennis- en netwerkfunctie een belangrijke rol. Door de samenwerking die MVO Nederland heeft opgebouwd met haar partnerorganisaties, biedt de organisatie een uitgebreid aanbod van informatie, hulpmiddelen en branchespecifieke ondersteuning op het vlak van MVO. MVO Nederland bevordert ook de toepassing van ISO 26000, de internationale standaard die ondernemers een stappenplan biedt voor de dialoog met stakeholders, het formuleren van prioriteiten en doelstellingen en het doorvertalen van MVO in de strategie en bedrijfsprocessen. De overheid heeft het Nederlands Normalisatie-Instituut (NEN) de afgelopen jaren ondersteund bij de promotie van ISO 26000 en bij de ontwikkeling van een zelfverklaring over de toepassing van ISO 26000. Ook het SER Internationaal IMVO-initiatief helpt het bedrijfsleven bij de invulling van MVO. In 2013 ligt het accent van de SER op het thema 'due diligence' in de praktijk en ontwikkelt hierover een handleiding voor bedrijven met voorbeelden en instrumenten.

Omdat de *UN Guiding Principles* en de daarop afgestemde OESO Richtlijnen in 2011 een vernieuwd kader voor ketenverantwoordelijkheid hebben geformuleerd, ligt bij voorlichting extra nadruk op IMVO in de komende jaren.

Van grote bedrijven kan meer worden verwacht dan van het MKB. In het licht van de omvang van hun bedrijf en de mogelijke impact in productieketens verwachten we van de grote internationaal opererende ondernemingen dat zij zich actief bewust zijn dat de OESO Richtlijnen de referentie zijn voor hun IMVO beleid. Het internationaal actieve MKB heeft in het algemeen behoefte aan praktische informatie, zo bleek uit een kwalitatief onderzoek⁷ dat in opdracht van het ministerie van Economische Zaken is uitgevoerd in 2010. Ook uit het genoemde onderzoek van MVO Nederland blijkt dat veel MKB-ondernemers zich wel gedragen naar de geest van de OESO Richtlijnen, ook al zijn deze niet op die manier bij hen bekend. Toch zijn ook voor het internationaal actieve MKB de OESO Richtlijnen de referentie wanneer er vragen zijn over hun handelswijze in het buitenland.

De voorlichtingsstrategie van het Kabinet onderscheidt drie doelgroepen:

1. Bedrijven binnen de doelgroep van het voorstel van de Europese Commissie voor wijziging van de jaarrekeningwetgeving ten aanzien van verslaggeving over MVO

Het voorstel dat de Europese Commissie in mei 2013 heeft gepubliceerd voor wijziging van de jaarrekeningwetgeving, is van toepassing op bedrijven die aan twee van de volgende drie criteria voldoen: meer dan 500 werknemers, totale activa meer dan €20 miljoen en een netto omzet meer dan €40 miljoen. Dit gaat in Nederland om ongeveer 600 bedrijven⁸. Het voorstel vraagt bedrijven om in het maatschappelijk jaarverslag aan te geven of, en zo ja welke (internationale) richtlijnen het bedrijf gebruikt voor het MVO beleid. De ambitie van het kabinet is dat 90% van deze groep bedrijven in hun jaarverslag de OESO Richtlijnen expliciet onderschrijft als referentiekader voor hun internationale activiteiten. Om dit te bereiken zal bij de inzet van voorlichtingsinstrumenten de nadruk liggen op evenementen waar toepassing van de Richtlijnen centraal staan, zoals seminars, congressen en stakeholderbijeenkomsten van het NCP. Het ministerie van Economische Zaken vraagt het CBS of het de ongeveer 600 bedrijven in kaart kan brengen in aansluiting op de jaarlijkse Transparantiebenchmark. Daarnaast kan deze doelgroep gericht worden uitgenodigd door organisaties als het NCP, Agentschap NL en MVO Nederland voor voorlichtingsactiviteiten over de toepassing van de OESO Richtlijnen. Tot slot zal in de communicatie door de overheid over de wijziging van de jaarrekeningwetgeving en de Transparantiebenchmark expliciet aandacht worden gevraagd voor de OESO Richtlijnen.

⁷ Good Company (2010) Verslag Evaluatie van de promotionele taak van het NCP 2007-2010. Kamerstuk 26485 nr. 101.

⁸ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, september 2012 en aanvullend onderzoek mei 2013, "Uitsplitsing aantal ondernemingsgroepen naar werknemers, omzet en activa", in opdracht van het ministerie van Economische Zaken.

2. Bedrijven met meer dan 250 werknemers en/of aanzienlijke activa en netto omzet

Voor deze groep bedrijven wordt aangesloten bij de bestaande criteria voor maatschappelijke verslaglegging, waaronder bedrijven vallen die aan twee van de volgende drie criteria voldoen: meer dan 250 werknemers, totale activa meer dan €17,5 miljoen en een netto omzet meer dan €35 miljoen⁹. Deze groep grote internationaal opererende bedrijven, zoals multinationals en beursgenoteerde ondernemingen, bestaat, afgezien van de eerder genoemde 600, uit ongeveer 1400 bedrijven. Gegeven de omvang van deze bedrijven zijn deze bedrijven naar verwachting internationaal actief. Deze groep ondernemers heeft impact in hun vakgebied en kunnen andere bedrijven laten zien hoe zij de OESO Richtlijnen toepassen. Om deze bedrijven te benaderen wordt een sectorale aanpak ingezet. Per sector wordt bekeken via welke kanalen de bedrijven benaderd kunnen worden, bijvoorbeeld via de sociale partners in de SER, brancheorganisaties, het IDH, MVO Nederland, topsectorenprogramma's of via de 'Sector Risico Analyse'. De ambitie is dat in de sectoren waar risico's geïdentificeerd zijn in de 'Sector Risico Analyse', de grote bedrijven bekend zijn met de OESO Richtlijnen. In te zetten instrumenten zijn themabijeenkomsten waarvoor de betrokken bewindspersonen de CEO's van de bedrijven zullen uitnodigen, het congres *Due Diligence* december 2013 samen met de SER, NCP en Global Compact, seminars, vernieuwd voorlichtingsmateriaal van het NCP over de OESO Richtlijnen (brochure, voorlichtingsfilm, website) en MVO-bijeenkomsten georganiseerd door ambassades.

3. Het Midden en Klein Bedrijf (MKB) met directe handelsrelaties in het buitenland

Dit is een omvangrijke en diverse groep bedrijven. Uit het eerder genoemde onderzoek van MVO Nederland blijkt dat bijna een kwart van de Nederlandse MKB'ers actief is in ontwikkelingslanden en opkomende markten: 12% direct en 12% indirect, die laatste groep bijvoorbeeld via een Europese groothandel. Van de ondernemers met directe banden in ontwikkelingslanden zegt 28% van hen de OESO Richtlijnen te kennen. Een nog groter deel handelt in de geest ervan, bijvoorbeeld door afspraken te maken met handelspartners over anti-corruptiebeleid, goede arbeidsomstandigheden en milieubescherming, en meer dan de helft beoordeelt het gedrag van collega-ondernemers als 'redelijk' tot 'goed'. Dit komt ook naar voren in eerder kwalitatief onderzoek¹⁰ naar de promotionele taak van het NCP, dat de behoefte aan praktische informatie bij het MKB benadrukt. De steekproef door MVO Nederland geeft geen volledig beeld. Het biedt wel de indicatie dat het nodig is om de Nederlandse MKB ondernemers te blijven stimuleren om maatschappelijk verantwoord te ondernemen volgens internationale kaders als de OESO Richtlijnen. Monitoring zal gaan via de steekproef onder MKB bedrijven die MVO Nederland jaarlijks zal gaan uitvoeren: de IMVO thermometer. Het voorlichtingsbeleid richt zich voor deze doelgroep op het bieden van praktische informatie over de onderwerpen uit de OESO Richtlijnen in bestaande voorlichtingskanalen van Agentschap NL, MVO Nederland en ambassades:

- Agentschap NL heeft de doelstelling dat MVO aan de orde komt in ieder relevant klantcontact. Het zet in op MVO-factsheets, tips hoe bedrijven om kunnen gaan met MVO richting hun zakenpartners, informatie over OESO Richtlijnen, MVO in missies, nieuwsberichten en het agenderen van MVO bij reguliere bedrijvenseminars (de zogeheten *challenges*).
- MVO Nederland werkt met financiering van de minister voor BHOS aan een programma om met koplopers uit een sector duurzame handels- en investeringsrelaties in de lagelonenlanden en opkomende markten te realiseren. Centraal staan hierbij sociale en technische innovaties, toetsing van nieuwe duurzame productiemethoden en modellen en verbeterde samenwerking met leveranciers en ketenpartners. Eén van de onderdelen van het programma is de MVO Risico Checker, waarmee ondernemers gratis en online een indicatieve risicoanalyse voor hun handelsketen kunnen uitvoeren. Ook kunnen MKB-ondernemers via 'IMVO-vouchers' korting krijgen wanneer het een adviesbureau wil inschakelen voor internationaal MVO.

⁹ Bron: onderzoek CBS, september 2012.

¹⁰ Good Company (2010) Verslag Evaluatie van de promotionele taak van het NCP 2007-2010. Kamerstuk 26485 nr. 101.

- Ambassades hebben als belangrijke taak om voorlichting te geven over MVO aan Nederlandse en lokale ondernemers. Om het postennet daarbij te ondersteunen, wordt een Engelstalige brochure gemaakt, waarvan de OESO Richtlijnen, mensenrechten en *due diligence* expliciet onderdeel zullen uitmaken. Ambassades kunnen dit basismateriaal aanpassen aan de lokale context en uitbreiden met voorbeelden van Nederlandse bedrijven.

Voor het bereiken van de MKB ondernemers zal onder meer samenwerking worden gezocht met de partijen die de SER IMVO verklaring hebben ondertekend (Vereniging VNO-NCW, Federatie Nederlandse Vakbeweging, Koninklijke Vereniging MKB-Nederland, Christelijk Nationaal Vakverbond, Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland, Vakcentrale voor middengroepen en hoger personeel MHP). Op hen doet het Kabinet een beroep om hun achterban te blijven stimuleren en voorlichten over internationaal MVO.

3. Transparantie en stakeholderdialoog

Transparantie en stakeholderdialoog zijn wezenlijke elementen van MVO. Bedrijven die kenbaar maken hoe zij waarde creëren voor de organisatie en de maatschappij en daarover overleg voeren met stakeholders, investeren daarmee in hun reputatie en in goede relaties van hun bedrijf met aandeelhouders, stakeholders en de maatschappij. Bedrijven die stakeholders weten te betrekken presteren ook vaak beter.¹¹

Veel grote en ook kleinere Nederlandse bedrijven onderkennen het belang van transparantie over hun inzet en resultaten. AkzoNobel, DSM, Philips, en Unilever worden internationaal als toonaangevend beoordeeld, bedrijven als de Koninklijke BAM Groep, de Telegraaf Media Groep en brancheorganisaties als de VNCI (chemische industrie) organiseren stakeholderdialoog in samenwerking met de Vereniging van Duurzame Beleggers (VBDO) en veel bedrijven voorzien hun producten van duurzaamheidskeurmerken, zoals Fair Trade, Fair Wear en UTZ.

Informereren en raadplegen van belanghebbenden kan in verschillende fasen nuttig zijn:

- Vooraf, bij formulering van het bedrijfsbeleid, voor het identificeren van risico's en kansen, het afwegen en kiezen van prioriteiten, ter versteviging van het draagvlak voor het beleid.
- Tijdens de uitvoering van het bedrijfsbeleid, bij dilemma's en uitdagingen, kan raadplegen van belanghebbenden behulpzaam zijn om tot inventieve oplossingen te komen.
- Achteraf, hierbij gaat het om het presenteren van resultaten en verantwoordingsinformatie. Dit kan belangrijke feedback opleveren wat weer input kan bieden voor nieuw beleid.

Bedrijven kunnen hun MVO-beleid op verschillende manieren kenbaar maken, bijvoorbeeld via websites, jaarverslagen, keurmerken, brochures, via het organiseren van stakeholderdialoog en via de inzet van nieuwe media. De vorm waarin het bedrijf haar informatie aanbiedt, moet aansluiten bij de informatiebehoefte van de doelgroep: burgers, consumenten, werknemers, beleggers, omwonenden, maatschappelijke organisaties, toeleveranciers, afnemers, etc.

Beleggers willen een beeld van het MVO-bedrijfsbeleid, de waardecreatie en risico's; maatschappelijke organisaties willen weten of een bedrijf zijn ketenverantwoordelijkheid neemt voor bijvoorbeeld kinderarbeid of mensenrechtenschendingen; steeds meer consumenten willen weten of een product mens- en milieuvriendelijk is geproduceerd.

¹¹http://www.mckinseyquarterly.com/Strategy/Strategic_Thinking/Beyond_corporate_social_responsibility_Integrated_external_engagement_3069

Het kabinet vindt dat het bedrijfsleven helderheid moet hebben over wat er in hun keten gebeurt. Samen met stakeholders moeten bedrijven de transparantie van de keten vergroten. Dit wordt als volgt vormgegeven:

- Maatschappelijke verslaglegging
Het Kabinet steunt het voorstel van de Europese Commissie voor wijziging van het jaarrekeningrecht ten aanzien van verslaglegging van grote bedrijven over mensenrechten, milieu, sociale en werknemersaspecten en corruptie. Het voorstel richt zich voor Nederland op ongeveer 600 bedrijven, die gezamenlijk een grote maatschappelijke impact vertegenwoordigen. Vanwege de vormvrijheid van de rapportageplicht en het 'pas toe of leg uit' beginsel blijven de administratieve lasten beperkt. De Europese Commissie streeft naar politieke besluitvorming voor de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2014.
- Country by Country reporting
Nederland heeft, in het kader van de Europese jaarrekeningrichtlijn, de invoering van een rapportageplicht voor de delfstoffensector over de afdrachten aan overheden gesteund. Door deze rapportageplicht komt informatie beschikbaar voor de lokale bevolking die inzicht verschaft over de aanwending van de opbrengsten uit de grondstoffenexploitatie. Deze transparantie kan bijdragen aan het tegengaan van corruptie. Ook mengt het kabinet zich actief in de discussie in de EU over invoering van een Europese plicht voor internationaal opererende bedrijven om te rapporteren over belastingbetalingen in landen waar zij activiteiten ontplooiën. Met hetzelfde doel van transparantie geeft Nederland financiële en personele steun aan het *Extractive Industries Transparency Initiative* (EITI) dat zich ook richt op het transparant maken van financiële transacties tussen grondstoffenbedrijven (olie, gas en mineralen) en overheden in grondstoffenrijke landen. Bij dit initiatief gaan de overheid van een deelnemend land en de aanwezige grondstoffenbedrijven beide de verplichting aan te rapporteren over respectievelijk de ontvangen en de gedane betalingen.
- Natuurlijk en sociaal kapitaal
Informatie over natuurlijk en sociaal kapitaal zijn belangrijke elementen in maatschappelijke verslaglegging. Elementen die echter vaak relatief beperkt zijn uitgewerkt en daarom versterking behoeven. Hieraan wordt ook in verschillende initiatieven gewerkt. Samenwerking en delen van kennis kan bijdragen aan versnelling en opschaling hiervan. Tijdens de Natuurtop van 22 juni jl. hebben twaalf partijen met de overheid een intentieverklaring getekend om hiertoe uiterlijk eind 2013 een gezamenlijk programma uit te werken.
- Transparantiebenchmark
Nederland kent een actief stimuleringsbeleid op het vlak van Maatschappelijke Verslaglegging via de Transparantiebenchmark (TB). Deze benchmark wordt jaarlijks in opdracht van ministerie van Economische Zaken uitgevoerd en rangschikt de circa 500 grootste Nederlandse bedrijven naar de mate waarin zij transparant zijn over duurzaam ondernemen en MVO. Bij de actualisatie van de criteria voor transparantie en de keuze van de doelgroep eind 2013 zal worden geanticipeerd op de inwerkingtreding van de nieuwe bepalingen van de Europese Jaarrekeningrichtlijn.
- Zelfverklaring ISO 26000
Het gebruik van ISO 26000, de internationale standaard voor de implementatie van MVO, en de - met ondersteuning van het ministerie van Economische Zaken - door NEN ontwikkelde - zelfverklaring over de toepassing van ISO 26000 wordt verder gestimuleerd. Hiertoe zal MVO Nederland ISO 26000 in haar voorlichtingsactiviteiten onder de aandacht van ondernemers brengen en worden brancheorganisaties uitgenodigd en ondersteund om een branchegerichte doorvertaling van ISO 26000 te maken. De ISO 26000 zelfverklaring wordt niet verplicht gesteld in het contact met de overheid, omdat dat strijdig is met de aanbestedingsregelgeving en met de internationaal overeengekomen intentie van deze internationale standaard als niet-certificeerbare norm. Wel kan de zelfverklaring, mits de informatie die daarin staat toereikend is, benut worden om aan de rapportageverplichting van de sociale voorwaarden die de overheid stelt in het kader van duurzaam inkopen te voldoen.
- Convenanten 'Sector Risico Analyse'
In het overleg van de overheid met sectoren zoals de textielsector en energiebedrijven, die worden geselecteerd op grond van de sector risico analyse, zijn (keten)transparantie en het betrekken van relevante stakeholders een belangrijk aandachtspunt binnen de te sluiten convenanten. De afspraken worden gemaakt op basis van een goede analyse van de keten.

- Efficiëntie keurmerken

Er zijn veel private duurzaamheidsstandaarden die verzekeren dat hun goederen milieu- en sociaal verantwoord worden geproduceerd. Deze zijn herkenbaar voor consumenten of leveranciers door een logo, keurmerk of certificaat. Het grote aantal veroorzaakt verwarring bij de consument en verhoogt de nalevingskosten van bedrijven in productielanden. Op basis van recent onderzoek¹² van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en de *United Nations Conference on Trade and Development* (UNCTAD) naar de strekking van internationale private duurzaamheidsstandaarden zal het Kabinet onderzoeken welke bijdrage Nederland kan leveren aan de stroomlijning en opschaling van deze standaarden. Het kabinet streeft naar meer efficiëntie in keurmerken. Zo steunt het ministerie van Economische Zaken het *Floriculture Sustainability Initiative* bij de ontwikkeling van een *equivalency tool* om internationale keurmerken in de bloemen en sierteelt te vergelijken en wegen. Hier door wordt het voor zowel producenten en inkopende bedrijven mogelijk verschillende keurmerken te gebruiken zo lang ze een zelfde norm waarborgen. Dit verlaagt de kosten als randvoorwaarde voor opschaling van duurzame productie.

- Bedrijfsbenchmarks

In navolging van het succes met de *Access to Medicine Index*, gaat het Kabinet de ontwikkeling van nieuwe indices financieren. Het Kabinet financiert op dit moment de ontwikkeling van de *Access to Seeds Index* en een haalbaarheidsstudie naar een index gericht op *responsible mining*. Deze indices hebben gemeenschappelijk dat ze industrieën verbinden aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld verbeterde toegang tot medicijnen voor de allerarmsten. Deze indices maken de bijdrage van individuele bedrijven aan maatschappelijke opgaven transparant en vergelijkbaar. Onder druk van investeerders en reputatie kan er een mechanisme van positieve concurrentie ontstaan, *a race to the top*.

Naast deze drie lopende initiatieven wil het Kabinet nieuwe ideeën steunen die dit mechanisme van ranking in andere industrieën gaan toepassen. Voorwaarde is dat een nieuwe index zich niet tot Nederlandse bedrijven mag beperken om een internationaal gelijk speelveld te waarborgen. Daarnaast is het noodzakelijk dat nieuwe indices strikt onafhankelijk opereren om *greenwashing* of *industry bashing* te voorkomen. Criteria voor een index moeten in een multi-stakeholder proces tot stand komen. Het Kabinet zal een beperkt aantal haalbaarheidsstudies financieren, hiervoor wordt in totaal vier miljoen euro beschikbaar gesteld voor een periode van vier jaar. Op basis van deze studies wordt per potentiële index een afweging voor vervolffinanciering gemaakt. Daarbij wordt samenwerking gezocht met andere nationale en private donoren. Deze afweging wordt in eerste instantie gemaakt op basis van de bijdrage die een index kan leveren aan de beleidsdoelstellingen van het Kabinet.

4. Toezicht en naleving OESO Richtlijnen

Zoals geschetst, is het falend toezicht van de Bengaalse overheid één van de belangrijkste oorzaken van de slechte veiligheids- en arbeidsomstandigheden in de textielindustrie in Bangladesh. Bangladesh staat in deze niet op zichzelf. In eerste instantie richt het Kabinet zich dan ook op het versterken van het toezicht door lokale overheden met capaciteitsondersteuning en technische assistentie, bijvoorbeeld door het aandringen op strengere arbeidswetgeving en het opleiden van arbeidsinspecteurs. Waar wettelijk toezicht ontbreekt of niet op peil is, zijn maatschappelijke waarden meer afhankelijk van de invulling van de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven.

Het invullen van die eigen verantwoordelijkheid is geen vrijblijvende kwestie. De overheid verwacht dat bedrijven in het buitenland, zeker wanneer zij opereren in een situatie van gebrekkige regelgeving en/of handhaving, dezelfde normen nastreven op het gebied van MVO als in Nederland. De OESO Richtlijnen gelden daarbij als normatief kader (zie ook bijlage 2 over de *global governance gap*).

Veel bedrijven zetten zich uit eigen beweging in om te handelen in overeenstemming met de OESO Richtlijnen. Daarnaast is de 'arena van de publieke opinie' een belangrijke factor voor bedrijven die internationaal zaken doen. Burgers, maatschappelijke organisaties, consumenten en beleggers kijken kritisch naar het gedrag van bedrijven en gaan, waar nodig, in dialoog met bedrijven om negatieve impact te voorkomen en terug te dringen.

¹² <http://www.standardsmap.org/about/project/>

Om naleving van de OESO Richtlijnen te bevorderen zijn door het bedrijfsleven zelf, maar ook door de overheid de nodige maatregelen genomen:

- Corporate Governance Code
Corporate governance betreft het bestuur en het toezicht van ondernemingen. Naast de wettelijke bepalingen voor bestuur en toezicht in het ondernemingsrecht is er een gedragscode voor de inrichting van het bestuur van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. De code is een instrument van zelfregulering. De wet bepaalt dat de code ofwel één op één moet worden toegepast of dat in het jaarverslag wordt uitgelegd waarom van de code wordt afgeweken (het 'pas toe of leg uit' beginsel). MVO hoort volgens de code integraal deel uit te maken van de taakvervulling van bestuurders en commissarissen. Volgens de code heeft de Raad van Commissarissen een belangrijke rol in het intern toezicht op het MVO-beleid. Zij dienen in hun jaarlijks commissarissenverslag melding te maken van hun instemming met het MVO-beleid van de Raad van Bestuur. Het kabinet acht het daarbij van essentieel belang dat in lijn met de *Corporate Governance Code* serieus aandacht wordt besteed aan MVO binnen de bestaande structuren en verantwoordelijkheden van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen.
- Bedrijfsleveninstrumentarium
De OESO richtlijnen zijn het uitgangspunt voor bedrijven die gebruik maken van het bedrijfsleveninstrumentarium. Concreet worden bedrijven die overheidsondersteuning ontvangen gevraagd te verklaren dat zij bekend zijn met de OESO richtlijnen en daar naar handelen. Bij grotere financieringsprogramma's wordt van bedrijven gevraagd een risicoanalyse ('*due diligence*') te maken om zo de IMVO risico's, dus ook op het gebied van mensenrechten, in de gehele keten van de ondersteunde activiteit inzichtelijk te maken. Op basis van deze risicoanalyse worden – afhankelijk van de ernst van de risico's - extra voorwaarden vastgelegd in de beschikkingen of contracten die door de overheid worden aangegaan. Bij de financieringsinstrumenten worden projecten daarnaast getoetst aan (onderdelen van) de IFC Performance Standards. Deze toets geldt ook voor verzekeringsinstrumenten. Tijdens de uitvoering van de financieringsprogramma's wordt door de uitvoerders op IMVO aspecten gemonitord en bestaan er sanctiemogelijkheden, indien bedrijven zich niet aan de afspraken houden. Deze sancties variëren per instrument, bijvoorbeeld het stopzetten van financiering en het versneld terugbetalen van leningen. Ook kunnen meldingen van vermeende schendingen van de OESO Richtlijnen worden gedaan bij het NCP voor de OESO Richtlijnen. Het effect van de IMVO kaders wordt in 2014 geëvalueerd.
- Zorgplicht
Professor A.G. Castermans en doctor J.A. van der Weide beschreven in december 2009, in opdracht van de toenmalige staatssecretaris van Economische Zaken, de privaatrechtelijke aansprakelijkheid van moederondernemingen voor het handelen van hun buitenlandse dochters. Elke rechtspersoon is verantwoordelijk voor zijn eigen handelen. Een Nederlandse rechtspersoon moet ervoor zorgen dat zij niet alleen het belang van de aandeelhouders in haar besluitvorming betreft, maar ook de overige relevante maatschappelijke belangen die door het betreffende besluit kunnen worden geraakt. Voor buitenlandse rechtspersonen geldt dat hun handelen en de belangen die zij bij de besluitvorming moeten meenemen worden beoordeeld naar het recht dat ter plaatse geldt. In het Nationaal Actieplan voor de implementatie van de *UN Guiding Principles* op het gebied van bedrijfsleven en mensenrechten ('*Ruggie Framework*') zal het Kabinet de bestaande zorgplicht van bedrijven nader toelichten.
- Nationaal Contact Punt OESO Richtlijnen
Met het onderschrijven van de OESO Richtlijnen voor multinationale ondernemingen, verplichten landen zich tot het opzetten van een Nationaal Contact Punt (NCP). Het NCP kan helpen bij het vinden van wegen tot naleving van de OESO Richtlijnen. Bij het NCP kunnen belanghebbenden meldingen doen van situaties waarin naar hun mening de OESO Richtlijnen niet worden nageleefd. Het NCP kan dan tussen de melders en de betreffende bedrijven bemiddelen om tot een oplossing te komen. Als het overleg tussen de partijen niet tot een gezamenlijke oplossing leidt, brengt het NCP een verklaring uit over de naleving van de OESO richtlijnen en doet aanbevelingen indien van toepassing. Deze verklaring wordt gepubliceerd en onder de aandacht gebracht van de uitvoerders van overheidsregelingen en van institutionele beleggers. De NCP procedure is geen juridische procedure waaraan directe rechtsgevolgen kunnen worden verbonden.

De uitdaging voor een NCP is om in een globaliserende wereld optimaal te functioneren. Het Nederlandse model met onafhankelijke leden heeft internationaal navolging gekregen. Sinds de hervorming van het Nederlandse NCP zijn er in andere landen NCP's opgericht met andere vooruitstrevende elementen in de werkwijze. Het Kabinet zal daarom op basis van vergelijkend onderzoek naar het opereren van de NCP's van het Verenigd Koninkrijk (ambtelijk NCP dat professionele mediators inhuurt, toezicht op werkwijze door multi-stakeholder stuurgroep), Noorwegen (onafhankelijk NCP met zelfstandig secretariaat) en Denemarken (net opgericht, onafhankelijk NCP, ondergebracht in breder Geschillenbeslechtsingsinstituut, eigen onderzoeksmandaat) in 2014 een besluit nemen over een eventuele aanpassing van het Instellingsbesluit van het Nederlandse NCP.

Maatschappelijke organisaties in Nederland en in gastlanden hebben een eigen rol bij MVO. Hun rol kan op drie manieren ingevuld worden: het bijstaan van bedrijven op weg naar MVO, het bij elkaar brengen van partijen om MVO te bevorderen en ten derde het tegenspel bieden om bedrijven en overheden bij de les te houden.

Maatschappelijke organisaties werken in toenemende mate samen met bedrijven en overheden aan het oplossen van maatschappelijke problemen, door het ontsluiten van kennis en het aandragen van oplossingen voor gemeenschappelijke doelen. In partnerschappen met bedrijven dragen maatschappelijke organisaties bijvoorbeeld bij door suggesties te doen hoe arbeidsrecht, recht van vereniging en andere mensenrechten kunnen worden gewaarborgd. Als tegenspeler kan de rol van maatschappelijke organisaties heel verschillend ingevuld worden. Zo kunnen zij signaleren wanneer er in internationale ketens problemen over het hoofd worden gezien. Zij kunnen lokaal, nationaal en internationaal tegengestelde belangen tussen bedrijven en burgers zichtbaar maken en zorgen dat die onderwerpen op de beleidsagenda worden geplaatst. Op lokaal niveau organiseren ze belangen, van zowel werknemers als producenten, en komen op voor hun rechten. Ook kunnen maatschappelijke organisaties overheden en bedrijven bij de les houden, en erop toe te zien dat mens en milieu wordt gerespecteerd. Het is belangrijk dat maatschappelijke organisaties onafhankelijk en in vrijheid hun rol kunnen vervullen. In de brief die de minister van BHOS na de zomer aan uw Kamer stuurt wordt nader ingegaan op de wijze waarop de overheid deze rollen ondersteunt.

Tot slot

Het kabinet is van mening dat de uitdaging voor de komende jaren ligt in het tijdig identificeren van risico's in uiteenlopende ketens die voor het Nederlands bedrijfsleven relevant zijn: mens en milieu moeten worden beschermd. Het Kabinet wil geen incidentmanagement voor incidentele belangen, maar werken aan structurele oplossingen in internationale ketens. Het initiatief ligt uiteraard bij het bedrijfsleven. Overheid en maatschappelijk middenveld zijn vanzelfsprekende partners.

Het Kabinet is er van overtuigd dat de multi-stakeholder aanpak die besloten ligt in het Nederlandse MVO-beleid een voorbeeld kan zijn voor de inzet van andere landen. De sociale partners in de SER werken sinds 2008 binnen hun Internationaal MVO-initiatief aan het uitdragen en verduidelijken van wat onder Internationaal MVO en ketenverantwoordelijkheid wordt verstaan. VNO-NCW heeft MVO als uitgangspunt van ondernemerschap omarmd in haar visie op duurzaam ondernemen.¹³ MVO Nederland heeft inmiddels circa 2500 bedrijven die partner zijn, waaronder circa 70 brancheorganisaties. Nederlandse bedrijven scoren hoog op de *Dow Jones Sustainability Index* en het Nederlands bedrijfsleven doet het goed in internationale vergelijkingen van transparantie.^{14,15}

Vanuit verschillende deelbelangen, werken aan een gemeenschappelijke agenda, is een aanpak die leidt tot resultaten met zoveel draagvlak dat zij ook op de lange termijn stand houdt.

¹³ VNO-NCW en MKB Nederland (2012). Onze gemeenschappelijke toekomst: Integrale visie op duurzame ontwikkeling en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

¹⁴ KPMG: International Corporate Responsibility Reporting Survey 2011.

¹⁵ Transparency International: Bribe Payers Index Report 2011.

Als het bedrijfsleven zijn verantwoordelijkheid neemt, kunnen alle andere betrokken partijen vanuit hun eigen rol daaraan bijdragen. Wát we met *'due diligence'* willen bereiken is duidelijk, de komende jaren dient helder te worden hoe dat er in de praktijk uit ziet. De ontwikkeling van *'best practices'* zal er toe leiden dat in meer en meer sectoren situaties zoals die zich in Bangladesh hebben voorgedaan, kunnen worden voorkomen.

Bijlage 1: Kader voor MVO

Een veel gehoorde klacht over het MVO-beleid is dat het onduidelijk zou zijn wat daarvoor het normatieve kader is. Zo verzocht ook de Tweede Kamer, naar aanleiding van een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), in een motie (26485, nr. 129) om een helder normatief kader voor MVO. Het actuele kader voor MVO kan als volgt worden toegelicht:

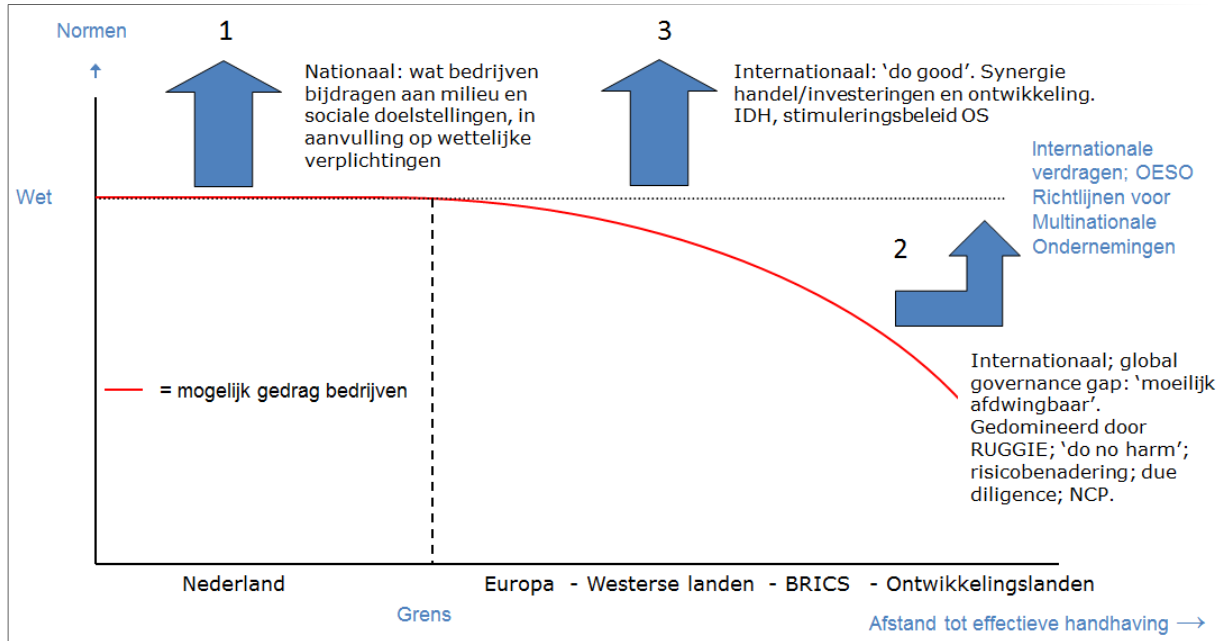
- *OESO Richtlijnen voor multinationale ondernemingen ("waar moet je voor zorgen bij Internationaal MVO")*. De OESO richtlijnen maken duidelijk wat de Nederlandse overheid (en 43 andere landen) van bedrijven in het buitenland verwacht op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Ze bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan als: ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, belastingbetaling, milieu en corruptie. In de OESO Richtlijnen zijn andere relevante richtlijnen zoals de ILO-normen¹⁶ en de voor bedrijven bedoelde *UN Guiding Principles* op het gebied van bedrijfsleven en mensenrechten, opgesteld door Professor John Ruggie¹⁷ op het vlak van de 'responsibility to respect' verwerkt. Voor bedrijven zijn de OESO Richtlijnen en de aanbevelingen van Ruggie dus geen afzonderlijke kaders die separaat aandacht verdienen. De OESO Richtlijnen bieden een overkoepelend kader voor wat de Nederlandse overheid verwacht van bedrijven op het vlak van Internationaal MVO. In alle communicatie en voorwaarden voor het bedrijfsleven gaat de overheid dan ook uit van de OESO Richtlijnen als referentiekader voor Internationaal MVO. Ook heeft de overheid een mechanisme voor geschillenbeslechting ingericht, het NCP voor de OESO Richtlijnen, waar meldingen en klachten kunnen worden behandeld over de naleving van de OESO Richtlijnen door Nederlandse bedrijven.
- *ISO 26000 ("Hoe MVO toe te passen")*. ISO 26000 is de internationale standaard voor de implementatie van MVO binnen organisaties. Deze is consistent met de OESO Richtlijnen en andere relevante internationale richtlijnen voor MVO en biedt hiermee een overkoepelend instrument om MVO toe te passen in de organisatie. ISO 26000 is in tegenstelling tot veel andere ISO-normen geen certificeerbare norm, maar een hulpmiddel om MVO te implementeren. Het biedt ondernemers een handig stappenplan voor het identificeren en het voeren van dialoog met stakeholders, het formuleren van prioriteiten en doelstellingen en het doorvertalen van MVO in de strategie en bedrijfsprocessen. Daarnaast is er met steun van het Ministerie van Economische Zaken een zelfverklaring ontwikkeld, waarmee een ondernemer kan laten zien hoe het ISO 26000 heeft toegepast in de organisatie. De toepassing van ISO 26000 wordt door de overheid aangemoedigd en bevorderd.
- *Richtlijnen voor maatschappelijke verslaggeving ("Hoe over MVO te communiceren")*. Er zijn diverse richtlijnen die bedrijven kunnen helpen bij het vormgeven van een maatschappelijk jaarverslag. De meest bekende internationale richtlijn voor maatschappelijke verslaggeving is de richtlijn van het *Global Reporting Initiative* (GRI). In mei 2013 heeft GRI een geactualiseerde versie gepresenteerd, de G4 richtlijn. In Nederland heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving via zijn zogenaamde 'Richtlijn 400' verduidelijkt welke informatie het jaarverslag van een onderneming dient te bevatten, waaronder het geven van informatie over MVO. Daarnaast is er een aparte 'Handreiking voor maatschappelijke verslaggeving' beschikbaar. Hierin is rekening gehouden met internationale ontwikkelingen en goede voorbeelden uit de praktijk, onder meer door aansluiting te zoeken bij algemeen geaccepteerde richtlijnen en standaarden zoals GRI.

De OESO Richtlijnen zijn voor het Nederlandse bedrijfsleven dus het inhoudelijke kader voor Internationaal MVO. ISO 26000 en richtlijnen voor verslaggeving, zoals van GRI, kunnen gezien worden als nuttige hulpmiddelen.

¹⁶ De *International Labour Organization* (ILO) heeft een aantal fundamentele normen (conventies) op het gebied van arbeidsomstandigheden ontwikkeld. Het gaat dan om het recht op organisatie en collectieve onderhandeling en het recht op bescherming tegen kinderarbeid, dwangarbeid en discriminatie, aangevuld met enkele normen met betrekking tot werktijden, beloning en het arbeidscontract.

¹⁷ John Ruggie (2011). *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework*. Onderschreven door VN Mensenrechtenraad.

Bijlage 2: Global Governance Gap

Op de verticale as staat een maat voor het normatief niveau van regels, verdragen en het daadwerkelijk handelen van bedrijven. De horizontale as geeft aan hoe moeilijk het is voor de overheid om vanuit Nederland invloed uit te oefenen op het daadwerkelijk handelen van bedrijven (afstand tot effectieve handhaving van een norm of wet wordt naar rechts toe telkens groter). De rode lijn geeft het gedrag aan dat Nederlandse bedrijven mogelijk kunnen vertonen. Binnen Nederland, in het vierkant linksonder geldt dat we aannemen dat de overheid in staat is om regels te stellen en te handhaven. Het gedrag van de bedrijven is dus in ieder geval van het niveau van de gestelde wettelijke norm. Als zij meer presteren dan die norm (bijvoorbeeld op het vlak van energie- en grondstofbesparing) is dat nationaal MVO (pijl 1). Een voorbeeld is Greenfox, dat met behulp van sociale werkplaatsen tl-armaturen voor bedrijven geschikt maakt voor energiezuinigere verlichting.

Over de grens (rechts van de verticale stippellijn) wordt de invloed van de overheid op bedrijven indirecter. Binnen Europa kunnen regels en handhaving via Brussel nog aan de orde worden gesteld. En binnen de OESO kunnen de westerse landen goede afspraken maken over een gelijk speelveld. En via de *International Labour Organisation* (ILO) zijn een aantal fundamentele arbeidsnormen op het gebied van arbeidsomstandigheden ontwikkeld om bij te dragen aan betere arbeidsomstandigheden. Maar in de opkomende economieën en minder ontwikkelde landen, laat staan in fragiele staten, is het uitermate lastig om als Nederlandse overheid op te treden tegen Nederlandse bedrijven, hun dochterondernemingen en toeleveranciers. Nederlandse bedrijven opereren in een ruimte waar gebrekkige regelgeving - en/of gebrekkige handhaving daarvan - er toe kan leiden dat het bedrijfseigen streven naar lage kosten tevens slechte arbeidsomstandigheden, milieuschade en mogelijk zelfs mensenrechtenschendingen in de hand werkt; de rode lijn buigt af naar beneden.

Ondernemers zouden dezelfde normen moeten nastreven in het buitenland als in Nederland. Dit is aangegeven met de horizontale stippellijn ter hoogte van het wetgevingsniveau in Nederland. Internationale normatieve kaders, zoals de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen vormen de referentie voor het internationaal gewenste 'fatsoensniveau'. De ruimte tussen de rode lijn en de stippellijn illustreert de 'global governance gap'. Het beleid dat er op gericht is om het gedrag van ondernemingen in het buitenland zoveel mogelijk aan de internationale kaders te laten voldoen (*do no harm*), is internationaal MVO-beleid; aangeduid met pijl 2. Het kabinet verwacht van bedrijven dat zij datgene doen wat redelijkerwijs van hen verlangd mag worden om de OESO Richtlijnen in het buitenland in acht te nemen. Een voorbeeld is een Nederlands bedrijf dat kleding importeert uit India en niet vraagt waarom een hem aangeboden partij sportkleding zo extreem goedkoop is. Als het antwoord zou duiden op dwangarbeid of kinderarbeid, zou de ondernemer daar consequenties uit moeten trekken.

Het '*do no harm*'-beleid staat in de afgelopen jaren door het werk van prof. Ruggie en door de vernieuwing van de OESO Richtlijnen sterk in de belangstelling. Het is daarnaast echter van wezenlijk belang om de situatie van vele werknemers en andere belanghebbenden in minder ontwikkelde landen te verbeteren. Bedrijven die daar een bijdrage aan leveren ('*do good*'), worden geduid met pijl 3. Illustraties zijn de genoemde voorbeelden van Unilever en Friesland Campina. Het conceptueel onderscheid tussen '*do no harm*'-georiënteerd beleid en '*do good*'-beleid is niet bedoeld alsof deze beleidsvormen niet over en weer versterkend kunnen werken. Het perspectief van waaruit bedrijven kunnen worden aangesproken is echter verschillend.